

З урахуванням необхідності подальшого збалансування приватних і публічних інтересів у сфері правосуддя, гармонізації національного законодавства та міжнародних стандартів і системи природних прав і свобод людини, потребує розвитку доктринальна модель принципів та процесуальна форма судочинства.

Література:

1. Андрущенко О. П. Права людини на перехресті цивілізацій: концептуалізація, методологія та футурологія: монографія. Харків: Право, 2025. 208 с. ISBN 978-617-8602-13-0
2. Нариси до судового права: монографія / за заг. ред. О. З. Хотинської-Нор. Київ: ВД «Дакор», 2024. 504 с. ISBN 978-617-8066-87-1
3. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика): монографія. Х.: Право, 2008. 240 с.
4. Тертишник В. Конституція України. Науково-практичний коментар. Вид. 3-тє, доповн. і перероб. Київ: Алерта, 2024. 486 с. ISBN 978-617-566-844-3
5. Щербанюк О. Становлення концепції судового права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2015. Випуск 32. Том. 1. С. 157-160.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-30>

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Улянченко Юрій Олександрович

*викладач кафедри конституційного права,
Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Вступ. Захист прав людини є важливою складовою державної політики, оскільки це гарантує свободи та права громадян. У сучасних умовах глобалізації та інтернаціоналізації процеси захисту прав людини набувають особливої важливості. Україна, як демократична держава, зобов'язана не лише дотримуватися міжнародних норм у сфері прав людини, але й створювати ефективні внутрішні механізми захисту [3]. Оскільки порушення прав людини може мати серйозні наслідки для стабільності суспільства, важливо зрозуміти, як саме реалізуються ці механізми та яка їх ефективність.

Метою роботи є детальне дослідження механізмів реалізації державної політики у сфері захисту прав людини. Завдання включають: аналіз законодавчих та інституційних механізмів, що сприяють захисту прав людини; оцінка ефективності існуючих практик та виявлення проблем у цій сфері; розробка рекомендацій щодо покращення механізмів захисту прав людини в Україні.

1. Загальні принципи реалізації державної політики у сфері прав людини

1.1. Міжнародні зобов'язання України щодо прав людини. Україна як член міжнародних організацій, таких як ООН, Рада Європи, ОБСЄ, бере на себе зобов'язання щодо забезпечення прав людини. Серед основних міжнародних документів, що регулюють захист прав людини, можна виокремити: загальну декларацію прав людини ООН, Європейську конвенцію з прав людини, міжнародні пакти про громадянські і політичні права та економічні, соціальні і культурні права.

Ратифікація цих міжнародних угод дає Україні правові підстави для інтеграції міжнародних норм у національне законодавство.

1.2. Конституційні гарантії прав людини. Конституція України проголошує, що людина, її права і свободи є найвищою соціальною цінністю [5]. Це є основою для політики, спрямованої на забезпечення прав і свобод громадян. Основні права та свободи, визначені Конституцією, включають: право на життя, свободу і особисту недоторканність; право на рівність перед законом; право на мирні зібрання.

1.3. Законодавчі акти. Українська система захисту прав людини побудована на законодавчій базі, зокрема таких законах як: Закон України «Про медіа» – гарантує свободу вираження поглядів і засобів масової інформації; Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» – надає правові механізми для боротьби з дискримінацією на основі раси, статі, національності тощо; Закон України «Про доступ до публічної інформації» – гарантує громадянам право на інформацію, що є важливим інструментом для контролю за діяльністю державних органів.

2. Інститути державної політики в сфері прав людини

2.1. Парламент і правозахисне законодавство. Верховна Рада України є основним органом, що приймає законодавство, яке регулює права і свободи громадян. Важливою складовою є діяльність парламентських комітетів, зокрема Комітету Верховної Ради України з питань прав людини, де розглядаються проблеми, пов'язані з реалізацією прав людини [3]. Також важливою є діяльність народних депутатів, які ініціюють та підтримують законопроекти в сфері прав людини, а також контролюють їх реалізацію.

2.2. Уповноважений Верховної Ради з прав людини (Омбудсман). Уповноважений Верховної Ради з прав людини – незалежна посадова особа, яка здійснює нагляд за дотриманням прав людини в Україні [1]. Омбудсман має право: розглядати звернення громадян з питань порушення прав людини, ініціювати перевірки в органах державної влади, звертатися до суду з питань порушення прав людини.

2.3. Органи правосуддя. Судова система є основним механізмом реалізації прав людини на національному рівні [2]. Важливими інститутами в цій сфері є: Конституційний Суд України – розглядає справи, пов'язані з порушенням прав, гарантованих Конституцією; звичайні суди – забезпечують правосуддя у сфері цивільних, кримінальних і адміністративних справ; Верховний Суд України – виступає як вища судова інстанція з питань прав людини.

2.4. Міністерства та державні органи. Міністерства, які відповідають за різні аспекти прав людини в Україні: Міністерство юстиції України – відповідає за забезпечення прав людини в юридичній сфері, захист прав осіб у кримінальному процесі; Міністерство соціальної політики України – займається забезпеченням соціальних прав громадян, таких як пенсії, допомоги, соціальний захист; Міністерство внутрішніх справ України – відповідає за правопорядок, забезпечення громадянських прав у межах правової держави.

3. Механізми та інструменти реалізації політики

3.1. Правозахисні організації. Громадські організації та міжнародні правозахисні інститути, такі як Amnesty International та Human Rights Watch, виконують важливу роль у моніторингу та розповсюдженні інформації щодо стану прав людини в Україні. Вони допомагають підвищити обізнаність про порушення прав людини та впливають на державну політику через публічні кампанії.

3.2. Механізми моніторингу та оцінки виконання. Для того щоб реалізація політики захисту прав людини була ефективною, необхідно створювати інструменти моніторингу. До таких механізмів відносяться: незалежні моніторингові комітети – створення органів для перевірки виконання державою своїх зобов'язань щодо прав людини; універсальний періодичний огляд (UPR) – механізм ООН, в рамках якого країни оцінюють прогрес у забезпеченні прав людини [6].

3.3. Забезпечення доступу до правосуддя. Забезпечення доступу до правосуддя є ключовим елементом у системі захисту прав людини [5]. В Україні створено систему безплатної правової допомоги, що дозволяє громадянам звертатися за допомогою до адвокатів у випадку порушення їх прав.

4. Проблеми та виклики

4.1. Корупція та неефективність механізмів захисту прав. Корупція у державних органах є серйозною перешкодою для ефективної реалізації

прав людини [4]. Невідповідність законодавства реальним потребам суспільства також сприяє порушенню прав громадян.

4.2. Недосконалість законодавства. Закони, що забезпечують права людини, часто бувають розпливчастими або не мають чітких механізмів реалізації. Це може призводити до зловживань, коли права громадян не захищаються в належний спосіб.

4.3. Вплив війни на права людини. Конфлікт на сході України має серйозний вплив на права людини. Порушення прав біженців, внутрішньо переміщених осіб, а також труднощі з доступом до правосуддя для осіб, які проживають в зонах бойових дій, є важливою проблемою.

5. Перспективи та рекомендації

5.1. Удосконалення правового регулювання. Для покращення реалізації політики у сфері прав людини в Україні необхідно: вдосконалити законодавство, чітко визначивши механізми реалізації прав людини; зменшити вплив корупції в органах влади.

5.2. Розвиток моніторингових інститутів. Створення та підтримка незалежних моніторингових органів, здатних здійснювати оцінку ефективності політики держави щодо прав людини.

5.3. Розвиток правової освіти та культури. Необхідно підвищувати правову обізнаність громадян щодо їхніх прав та доступу до правових механізмів захисту.

Висновки. Захист прав людини в Україні є невід'ємною частиною державної політики, що вимагає постійного удосконалення та адаптації до змін у суспільстві, економіці та міжнародному праві. Хоча країна має прогрес у сфері прав людини, існує низка проблем, які потребують негайної уваги та комплексного підходу до їх вирішення. По-перше, законодавча база, яка регулює питання прав людини, потребує постійного вдосконалення. Зокрема, деякі закони є занадто загальними або не забезпечують чітких механізмів їх реалізації. Невідповідність між законодавчими актами та реальними потребами суспільства часто призводить до неефективності їх впровадження. У зв'язку з цим важливо створити більш ефективні законодавчі ініціативи та оновити існуючі нормативні акти, чітко прописуючи механізми захисту прав людини. По-друге, однією з найбільших проблем є незалежність судової влади. Без належного забезпечення незалежності суддів від політичного впливу та тиску, забезпечення справедливого судочинства є неможливим. Судова система потребує глибоких реформ, зокрема в частині підвищення прозорості призначення суддів та боротьби з корупцією в судах. Тільки за умови ефективної і незалежної судової влади можна говорити про реальний захист прав людини. Крім того, підвищення правової свідомості громадян є необхідним кроком для ефективного захисту прав людини в Україні. Громадяни повинні мати доступ до інформації про

свої права та обов'язки, а також до ефективних правових інструментів для захисту своїх інтересів. Окрім цього, важливо проводити освітні кампанії, спрямовані на формування правової культури в суспільстві, що сприятиме не лише кращому захисту прав людини, а й зміцненню демократичних принципів. Не менш важливою є співпраця з міжнародними правозахисними організаціями та дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини. Це сприятиме покращенню іміджу України на міжнародній арені, а також дасть можливість отримувати підтримку в реформах. Загалом, ефективний захист прав людини в Україні вимагає комплексного підходу, який поєднує удосконалення законодавства, реформу судової системи, боротьбу з корупцією та активну роботу з громадянами для підвищення їх правової обізнаності. Лише в умовах активної взаємодії держави з громадським суспільством та міжнародними організаціями можна досягти значних успіхів у забезпеченні прав людини в Україні.

Література:

1. Савенко М. Конституційний Суд і омбудсмен у державному механізмі захисту прав та свобод людини і громадянина. *Вісник Конституційного Суду України*. 2000. № 1. С. 68–83.
2. Ярмол Л. В. Юридичний механізм забезпечення прав людини в Україні: стан і напрями удосконалення. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2021. № 1. С. 5–10. URL: <https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/235768>
3. Голодник Ю. А. Механізм забезпечення захисту прав і свобод громадян в діяльності органів державної влади. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. № 78. С. 2.4–2.9. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/285897>
4. Міністерство юстиції України. Національна стратегія у сфері прав людини. *Міністерство юстиції України*. 2021. URL: <https://minjust.gov.ua/index.php/m/natsionalna-strategiya-u-sferi-prav-ljudini-6757>
5. Конституція України: офіційний текст. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://rada.gov.ua/documents/5350>
6. Скаун О. Ф. Теорія права і держави: підруч. 4-те вид., допов. і перероб. – К.: Правова єдність: Алерта, 2014. 524 с.
7. Мельник О. Г. Механізм захисту прав людини у Європейському Союзі: нормативні та правові гарантії забезпечення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 40–44.